

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

Список использованных источников

1. Иванов-Шиц А.К., Мурын И.В. Ионика твердого тела: в 2т. – С.-Пб.: Изд-во ун-та, 2000. – Т.1. – 616 с.; – С.-Пб.: Изд-во ун-та, 2000. – Т.2. – 1000 с.
2. Wakamura K. Interpretation of high ionic conduction in superionic conductors based on electronic and phonon properties // Solid State Ionics. – 2004. – Vol. 171. – Issue 3-4. – P. 229-235.
3. Емелина А.Л. Дифференциальная сканирующая калориметрия. – М.: Изд. МГУ, 2009. – 42 с.
4. Алиев С.А. Размытие фазовых переходов в полупроводниках и высокотемпературных сверхпроводниках. – Баку.: Изд. Элм, 2007. – 286 с.
5. Boyce J.B., Hayes T.M., and Mikkelsen J.C. Jr. EXAFS investigation of mobile-ion density: CuI and Cu₂Se contrasted // Solid State Ionics. – 1981. – Vol. 5. – P. 497-500.
6. К.А. Kuterbekov, M.Kh. Balapanov, M.M. Kubenova, R.Kh. Ishembetov, M.Kh. Zeleev, R.A. Yakshibaev, A.M. Kabyshev, R.A. Alina, K.Zh. Bekmyrza, B.U. Baikhozhaeva, E.T. Abseitov and Taimuratova L.U. Chemical diffusion and ionic conductivity in nonstoichiometric nanocrystalline superionic Na_xCu_{1.75}S (x = 0.1, 0.15, 0.2, 0.25) materials // Ionics. – 2022. – Vol. 28. –P. 4311–4319.

УДК 00.007.658.5

БІРІКТІРІЛГЕН МЕНЕДЖМЕНТ ЖҮЙЕСІ – ҰЙЫМНЫҢ ТҰРАҚТЫ ДАМУЫНЫҢ БУЫНЫ

Бекболатова Дилназ Бейбітқызы

bekbolatovaa.1508@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ көлік-энергетика факультетінің
«Стандарттау және сертификаттау» білім беру бағдарламасының 4-курс студенті
Ғылыми жетекшісі –Ермаханова Ф.Р.

Жақында көптеген отандық кәсіпкерлік ұйымдар тұтынушыларға қызмет көрсетуде қиындықтарға тап болды. Олардың көпшілігі өте жақсы жағдайда емес. Қазақстандық кәсіпорындарда орын алатын проблемаларды шешу көбінесе сапа мен қауіпсіздікті қамтамасыз етумен байланысты, бұл нәтижесінде бәсекелестік артықшылықтарды айқындау және кәсіпорын өнімдерінің бәсекеге қабілеттілік деңгейін арттыруға мүмкіндік береді. Бәсекелестік жағдайында жұмыс істейтін барлық кәсіпкерлік ұйымдар әрдайым тұтынушының өндірілетін өнімнің қажетті сапасын қамтамасыз етуге және ұйым мен әр қызметкердің жұмысын үнемі жетілдіруге ұмтылуы керек. Кәсіпорынның тиімді жұмыс істеу жүйесін көрсететін тақырыптың өзектілігі - біріктірілген менеджмент жүйесін енгізумен тікелей байланысты. Менеджмент жүйелерін өндірістік процеске енгізу және біріктіру сапаның жиынтық шығындарын азайту, жедел басқаруды жақсарту арқылы басқару процесін жақсартуға мүмкіндік береді және нәтижесінде тұтынушылардың сұраныстары қанағаттандырылады.

Біріктірілген менеджмент жүйесі – бұл сапалы өнім (қызмет) дайындауға бағытталған және экологиялық және әлеуметтік нормативтер мен заңнама талаптарын орындау шартымен менеджмент жүйелеріне бағдарланған стандарттарды қолдану арқылы функционалдық және процестік басқару жүйелерін интеграциялауға негізделген ұйымның менеджмент жүйесі [1].

Кез-келген ұйымның қызметі өз кезегінде негізгі шығындар мен шығындарды анықтайтын тәуекелдермен байланысты. Біріктірілген менеджмент жүйесін құрудың басты мақсаты - кәсіпорынға қажетті материалдық және ұйымдастырушылық ресурстарды қысқартуға мүмкіндік беретін тәуекелдерді ең жақсы басқару болып табылады.

Бүгінде әлемде 50 мыңнан астам компания менеджмент жүйесінің әртүрлі стандарттарға сәйкестігін растады. Сонымен қатар, соңғы уақыттағы үрдіс бірнеше халықаралық стандарттардың талаптарына жауап беретін біріктірілген менеджмент жүйелерін құру болып табылады. Сапа менеджменті, экология, еңбекті қорғау және кәсіби қауіпсіздік жүйелері кез-келген компания саясатының маңызды бөлігі болуы керек. Кәсіпорындар мен ұйымдардың сапа менеджменті жүйесі ISO 9001, ISO 14000 және ISO 45001 халықаралық стандарттарында негізделіп сыртқы нарықта бәсекелестік артықшылықтарға ие өнімдерді өндіру мен сатуды қамтамасыз ететін инновациялық менеджмент құралдарының бірі болып табылады.

Кәсіпорындардағы біріктірілген менеджмент жүйесі халықаралық стандарттарға сәйкес әртүрлі мүдделі тараптардың талаптарын қанағаттандыруы керек:

ISO 9001 «Сапа менеджменті жүйелері. Талаптар»-тұтынушылардың, иелердің және инвесторлардың, серіктестердің, қоғамның және басқа да мүдделі тараптардың талаптарына назар аудару қажеттілігі туралы айтады.

ISO 14001 «Экологиялық менеджмент жүйелері. Талаптар мен қолдану жөніндегі Нұсқаулық» - мемлекет, қоғам, қызметкерлер сияқты мүдделі тараптарға баса назар аударылады.

ISO 45001 «Денсаулық сақтау және Еңбек қауіпсіздігін қамтамасыз ету» -мүдделі тараптар ретінде қызметкерлер қарастырылады.

Кәсіпорында біріктірілген менеджмент жүйесін енгізу бірнеше стандарттарды қатар немесе дәйекті түрде тәуелсіз енгізу кезінде жиі туындайтын келесі мәселелерді шешуге мүмкіндік береді:

- бөлімшелердің процестерін, құжаттарын, лауазымдары мен функцияларын қайталау;
- тәуелсіз енгізу кезінде сапа, экология, кәсіби қауіпсіздік және денсаулықты басқару жүйелері арасындағы байланыстардың шатасуы;
- компания басшылығының менеджмент жүйесін біртұтас қабылдауының күрделілігі және сәйкесінше жоспарлау, бақылау және басқарудың төмен тиімділігі;
- кәсіпорында стандарттар тобын енгізудің ұзақ мерзімі;
- стандарттар тобын тәуелсіз енгізу кезінде айтарлықтай еңбек сыйымдылығы мен ресурстардың жетіспеушілігі [2].

Қазіргі заманғы кәсіпорынның қызметі халықаралық стандарттармен реттеледі. Қазақстан әлемдік қоғамдастықта бола отырып және 2015 жылы Дүниежүзілік сауда ұйымына (ДСҰ) кіре отырып, мынадай халықаралық стандарттардың талаптары бойынша біріктірілген менеджмент жүйесін құру қажеттілігін жоққа шығара алмайды. Компанияның схемалық біріктірілген менеджмент жүйесін келесідей ұсынуға болады (сурет 1) [3].

Біріктірілген менеджмент жүйесіне кіретін стандарттарында PDCA циклі қолданылады ("Plan-Do-Check-Act" - сапаны басқаруда қолданылатын циклдік қайталанатын шешім қабылдау процесі), сонымен қатар кәсіпорынды басқарудың процестік тәсілінің идеологиясы, Сапа менеджментінің бірыңғай принциптері:

1. тұтынушыға бағдарлау;
2. көшбасшылық;
3. адамдардың өзара іс-әрекеттері;
4. процестік тәсіл;
5. жақсарту
6. куәліктерге негізделген шешімдерді қабылдау;
7. өзара қатынастар менеджменті.
8. PDCA әдістемесі - бұл процесті басқару және оның мақсаттарына жету үшін басшының іс-әрекеттерінің қарапайым алгоритмі (сурет 2), атап айтқанда:
9. жоспарлау (Plan) – мақсаттарға жету үшін қажетті мақсаттар мен процестерді белгілеу, процестің мақсаттарына жету және тұтынушыны қанағаттандыру бойынша жұмыстарды жоспарлау, қажетті ресурстарды бөлу мен бөлуді жоспарлау;
10. орындау (Do) – жоспарланған жұмыстарды орындау;

11. тексеру (Check) - процесті орындау барысында алынған тиімділіктің негізгі көрсеткіштері негізінде ақпарат жинау және нәтижені бақылау, ауытқуларды анықтау және талдау, ауытқулардың себептерін анықтау;

12. әрекет ету (Act) - жоспарланған нәтижеден ауытқу себептерін жою бойынша шаралар қабылдау, ресурстарды жоспарлау мен бөлудегі өзгерістер, қызметті одан әрі жақсарту жөніндегі іс-шараларды әзірлеу [4].

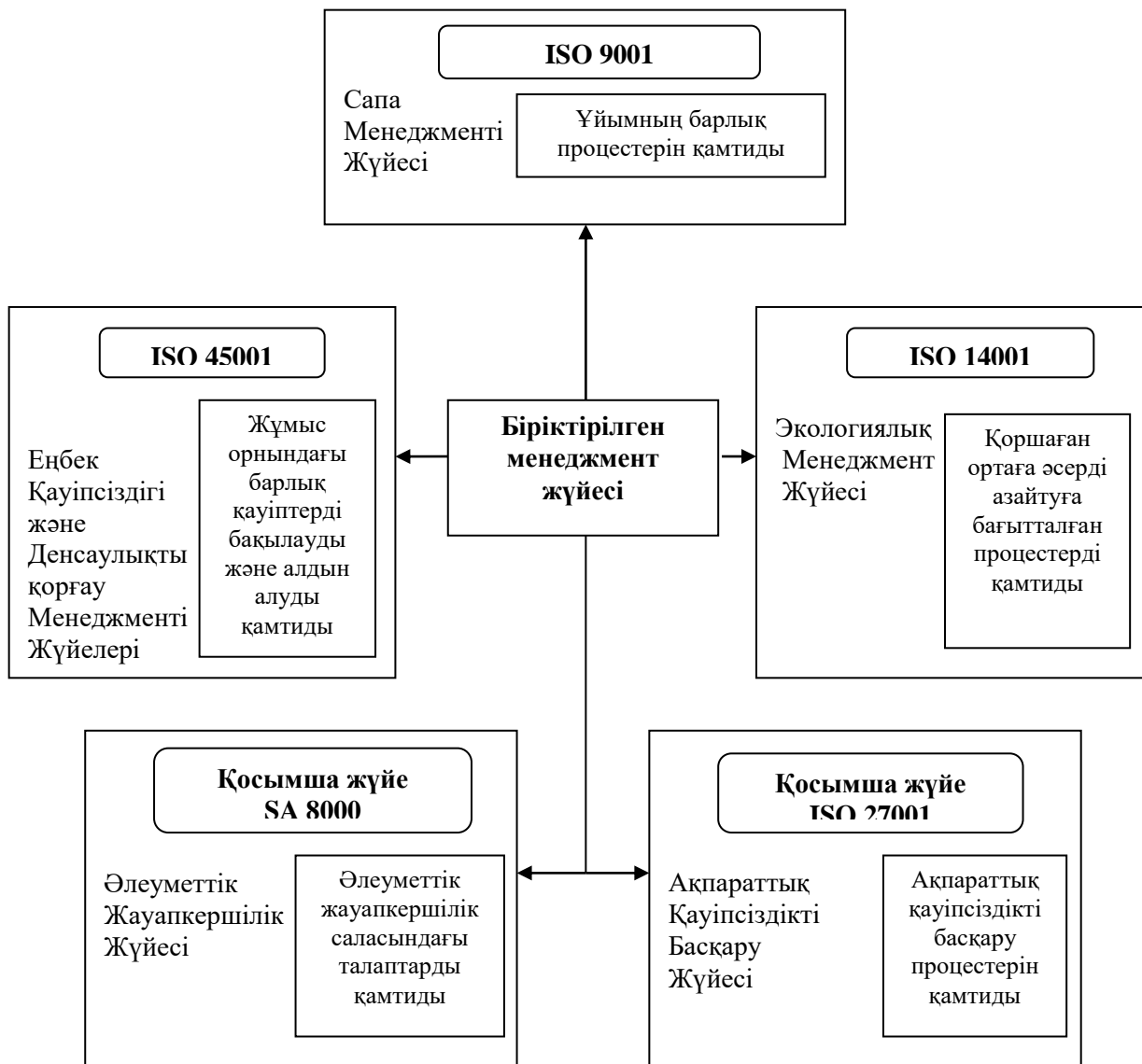
Біріктірілген менеджмент жүйесін құру - ұйымның жалпы менеджментінің сапасын арттыруға бағытталған күрделі инновациялық жоба. Жүйені құрудың басты мақсаты барлық мүдделі тараптардың қажеттіліктері мен үміттерін барынша толық және теңгерімді қанағаттандыру болып табылатыны анық. Біріктірілген менеджмент жүйесін енгізу ұйымдарға келесі артықшылықтар береді:

- ұйымды дәлірек басқару;
- ұйымдағы тәуекелдерді неғұрлым тұтас басқару;
- жүйелер арасындағы қақтығыстардың санын азайту;
- іс-әрекеттер мен бюрократияның қайталануын азайту;
- ішкі және сыртқы аудиттер тиімдірек және жеткілікті.

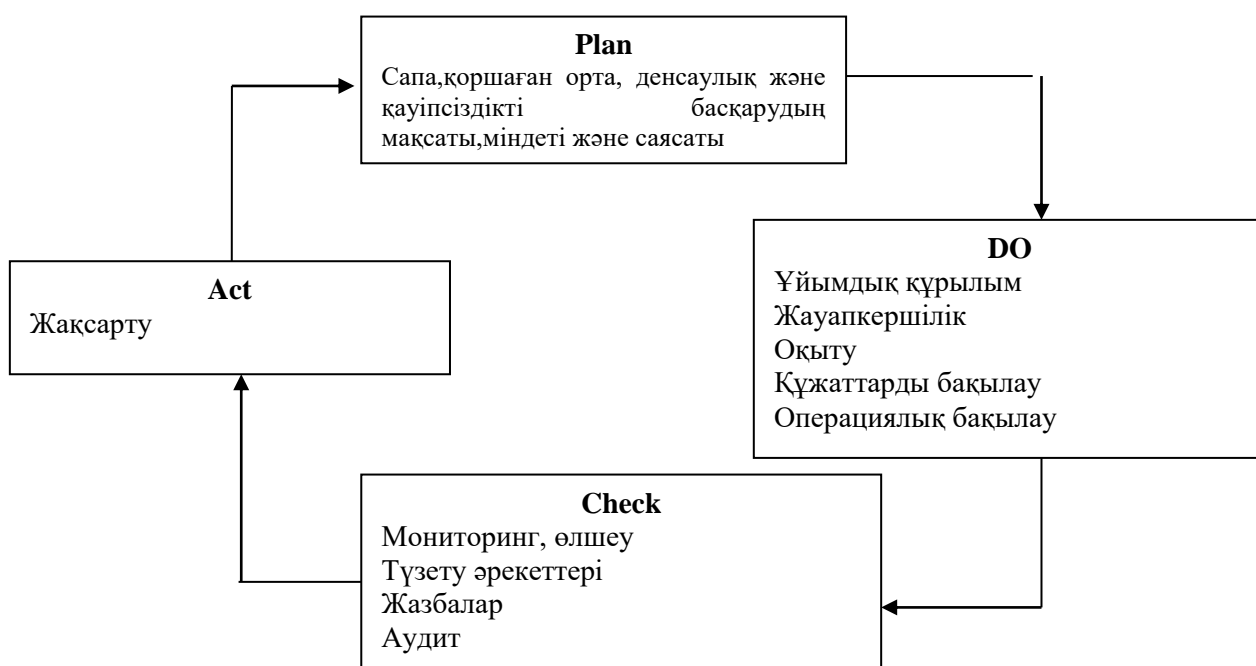
Біріктірілген менеджмент жүйесін енгізудің оң әсері туралы айта отырып, мыналарды атап өтуге болады: жүйені енгізілуімен компанияның және оның өнімдерінің/қызметтерінің бәсекеге қабілеттілігі; нарықтағы қызметтің тиімділігі артады; ресурстардың барлық түрлерін үнемдеу; тәуекелдерді оңтайлы басқару қамтамасыз етіледі. Сонымен қатар, бір біріктірілген менеджмент жүйесінің сертификаты сертификаттарды бірнеше басқару жүйелеріне ауыстырады, бұл сонымен қатар компанияның сертификаттау және кейінгі аудит шығындарын үнемдейді.

Сапа менеджментінің тиімді жүйесі ұйымның келесі басқару шығындарын азайтуға мүмкіндік береді:

- компания қызметінің негізгі процестерінің құжатталуы олардың жақсы басқарылуын қамтамасыз етеді;
- процестерді бақылау, талдау және қайта қарау олардың үздіксіз жетілдірілуін қамтамасыз етеді;
- персоналдың өкілеттіктері мен жауапкершіліктерін бөлу міндеттердің орындалуын бақылау тетіктерін және теріс нәтижелердің алдын алу шараларын береді. Нәтижесінде, кәсіпорын менеджерлер үшін және сыртқы орта үшін ашық болады, басқарушылық шешімдер қабылдаудың сенімділігі, сапасы мен жеделдігі артады [5] .

1-сурет Біріктірілген менеджмент жүйесін ұсыну схемасы

2 – сурет PDCA әдістемесінің құрылымы

Жергілікті компаниялармен ғана емес, шетелдік компаниялармен де ынтымақтасқысы келетін кәсіпорынға біріктірілген менеджмент жүйесін енгізу - алға қойылған мақсатқа жету үшін тамаша мүмкіндік. Менеджменттің біріктірілген жүйесін енгізу - бұл бірнеше стандарттардың талаптарын бір уақытта орындаудың ең өзекті тәсілі, бұл жүйеге және оның архитектурасына бірыңғай көзқарас қалыптастыру, оны анықтау мен сипаттаудың, құрудың және тиімді жұмыс істеудің жалпы тәсілін әзірлеу мүмкіндігін алдын-ала анықтайтын және әр ұйымға сәттілік әкелетін жүйе.

Пайдаланға әдебиеттер тізімі

1. Шокина Л.И. Оценка качества менеджмента компаний: учеб. пособие / под ред. М.А. Федотовой. М.: КНОРУС, 2007. 344 с
2. Волкова И.О., Шишкова Т.А. К вопросу об интеграции систем менеджмента электроэнергетических компаний /117-121 б./ 2008.
3. Новоселова В.Д. Интегрированная система менеджмента (ИСМ) [Электрондық ресурс] / Блог. URL: <https://bpc.by/integrirovannaya-sistema-menedzhmenta-ism>
4. ISO 9001 Сапа менеджменті жүйелері. Талаптар.
5. Жамболова А.Б. Путь к успеху: о внедрении интегрированных систем менеджмента /2015 [Электрондық ресурс] / Статья. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/put-k-uspehu-o-vnedrenii-integrirovannyh-sistemmenedzhmenta>

УДК 006.73

ПОЛУЧЕНИЕ ЭТАЛОННОЙ ХЛЕБОБУЛОЧНОЙ ПРОДУКЦИИ ПРИ МЕТРОЛОГИЧЕСКОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ ЭКСПЕРТНЫХ ИЗМЕРЕНИЙ

Болат Іңкәр Нұркенқызы

bolatova.ingkar@mail.ru

Магистрант кафедры «Стандартизация, сертификация и метрология» Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева
Научный руководитель – Хаймулдинова А.К.

В соответствии со стандартом ГОСТ 27842-88 «Хлеб из пшеничной муки.» Технические условия» определяются такие показатели, как форма хлеба, цвет корочки, поверхность, состояние крошки, пористость, аромат и вкус[1].

В связи с ростом числа частных предприятий, производящих хлебобулочные изделия, увеличилась возможность выбора среди потребителей. Потребительский спрос на хлебобулочные изделия различных потребителей определяется как социологический опрос с целью выявления существенных показателей хлебобулочных изделий. По результатам опроса берется наиболее востребованный хлебобулочный продукт и определяется качество продукции его различных производителей [2].

Для определения весовых коэффициентов показателей качества объектов экспертизы часто используются методы ранжирования, парного сравнения и двойного парного сравнения. По результатам аттестации алгоритмов обработки определения весовых коэффициентов нами выбран метод ранжирования, определяющий весовые коэффициенты по формуле:

$$g_j = \frac{\sum_{i=1}^n G_{ij}}{\sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n G_{ij}}$$

где G_{ij} – оценка, выставленная i -м экспертом по j -му показателю.